שני תבואות ימכר לך פעמים שאתה מוכר שלשה תבואות בשתי שנים שש שנה שבעבד עברי מנלן אמר קרא [1]שש שנים יעבוד ובשביעית נמי יעבוד שבבן ושבבת למאי הלכתא אמר רב גידל אמר רב לענין ערכין ורב יוסף אמר לפרקין דיוצא דופן א״ל אביי מי פליגת א״ל לא הוא אמר חדא ואנא אמינא חדא ולא פליגינן והכי נמי מסתברא דאי ס״ד פליגי מאן דאמר לערכין לא אמר ליוצא דופן והאמר רב הלכתא בכולה פרקין מעת לעת אלא למ״ד לערכין מ״ט לא אמר ליוצא דופן דומיא דהנך מה הנך דכתיבן אף הני נמי דכתיבן ואידך האי שבבן ושבבת שבזכר ושבנקבה מבעי ליה אמר רב יצחק בר נחמני א״ר אלעזר הלכה כר׳ יוסי בן כיפר שאמר משום ר׳ אליעזר א״ר זירא [א]אזכה ואיסק ואגמר לשמעתא מפומיה דמרא כי סליק אשכחיה לר׳ אלעזר אמר ליה אמרת הלכה כרבי יוסי בן כיפר אמר ליה מסתברא אמרי מדכוליה פירקין תני יום אחד והכא לא קתני שמע מינה מסתברא כותיה:

הדרן עלך יוצא דופן

בא סימן [א]התחתון עד שלא בא העליון או חולצת או מתיבמת בא העליון עד שלא בא התחתון אף על פי שאי אפשר ר׳ מאיר אומר לא חולצת ולא מתיבמת וחכ״א [ב]או חולצת או מתיבמת מפני שאמרו אפשר לתחתון לבא עד שלא בא העליון אבל אי אפשר לעליון לבא עד שלא בא התחתון: **גמ׳** אע״פ שאי אפשר והלא בא בא לר׳ מאיר אע״פ שאי אפשר לרבנן ולתני בא העליון ר״מ אומר לא חולצת ולא מתיבמת וחכ״א או חולצת או מתיבמת ואנא ידענא (א) משום דאי אפשר הוא אי לא תנא אע״פ שאי אפשר הוה אמינא רוב נשים תחתון אתי ברישא ומיעוט עליון אתי ברישא ורבי מאיר [ג]לטעמיה דחייש למיעוטא ורבנן לטעמייהו דלא חיישי למיעוטא והני מילי בסתמא אבל היכא דבדקן ולא אשכחן אימר מודו ליה רבנן לר״מ דעליון קדים קמ״ל דאי אפשר (ב) ודאי אתי ומנתר הוא דנתר בשלמא לר״מ היינו דכתיב [2]שדים נכונו ושערך צמח אלא לרבנן איפכא מבעי ליה ה״ק כיון ששדים נכונו בידוע ששערך צמח בשלמא לר״מ היינו דכתיב [3]בעשות ממצרים דדיך למען שדי נעוריך אלא לרבנן איפכא מבעי ליה ה״ק כיון שבאו דדיך בידוע שבאו נעוריך ואיבעית אימא מאי שדי כולה בדדי כתיב וה״ק הקב״ה לישראל איכרפו

שני תבואות. מיעוט שני שנים וכתיב תבואות ומשמע כל תבואות של שתי שנים להביא תבואה שלישית ושלש תבואות לא משכחת לה בשתי שנים אלא מעת לעת כגון מכרה לו באלול מלאה פירות נמצא אוכלן ואוכל תבואה עד שיחזור ויקצור קודם אלול הבא הרי שתי תבואות בשנה אחת ועוד יאכל תבואה השנית שהיא שנה השלישית לפי מנין העולם: **בשביעית נמי יעבוד.** כגון נמכר בניסן וכשיגיע תשרי של שביעית עברו שש למנין עולם והוא יעבוד עד ניסן: **לערכין.** דהיכא דכתיב (ויקרא כז) מבן ששים שנה ומעלה פשיטא לן דשנת ששים כלמטה דהא ומעלה כתיב אבל בן חמש שנים דלא כתיב אלא (שם) מבן חמש שנים ועד בן עשרים שנה ולא כתיב מבן חמש שנים ומעלה אי לא אשמועינן הכא מעת לעת הוה אמינא שנת חמש כלמעלה להכי אשמועינן הכא דבעינן ה׳ שנים מלאים בכלל ערך הראשון שהוא מועט: **לפרקין דיוצא דופן.** להיכא דלא תנן ויום אחד כגון בן עשרים ובת עשרים: **מ״ט לא אמר ליוצא דופן.** הואיל וס״ל נמי בהנך מעת לעת: **דומיא דהנך.** כלומר אף על גב דבהנך דיוצא דופן הוי נמי מעת לעת מיהו האי שבבן ושבבת דמתניתין לא איירי בהן כלל דהא דומיא דקדשים וערי חומה ועבד עברי קתני דכתיבן הלכך ערכין נמי כתיבן אבל שנת עשרים לענין שערות לא כתיבי באורייתא אלא הלכתא היא: **שבזכר ושבנקבה מיבעי ליה.** לישנא דקרא דכתיב (שם) ולנקבה עשרת שקלים אלא בן ובת לישנא דמתניתין היא בן עשרים ובת עשרים: **אזכה ואיסק.** לארעא דישראל לאתריה דרבי אלעזר בן פדת: **ואגמר שמעתא.** דרבי יצחק בר נחמני: **מפומיה דמרא.** רבי אלעזר:

הדרן עלך יוצא דופן

בא סימן התחתון. שתי שערות סימן נערות: **העליון.** בוחל: **או חולצת.** גדולה היא שהשערות סימן מובהק ועליהן סמכינן ולקמן מפרש טעמא: **אע״פ שאי אפשר.** פרכינן בגמרא והלא בא: **אבל אי אפשר כו׳.** דהא ודאי מדאתא עליון תחתון נמי אתא אלא שנשרו: **גמ׳ בא לר״מ.** דכיון דאמר ר״מ לא חולצת דקטנה היא מכלל דס״ל אפשר לעליון לבא קודם לתחתון: **וליתני בא העליון.** עד שלא יבא התחתון ולא ליתני אע״פ שאי אפשר: **רוב נשים תחתון אתי ברישא ומיעוט עליון.** והאי דקאמר ר״מ קטנה היא משום דחייש למיעוטא שהעליון בא בקטנותה ורבנן אזלו בתר רובא הלכך מכי אתא עליון לא בעיא בדיקה דמסתמא תחתון אתא. וכיון דטעמייהו דרבנן משום רובא הוא ה״מ בסתמא היכא דלא בדקו: **אבל היכא דבדקו ולא אשכחו.** תחתון: **אימא מודו.** דקטנה היא וממעוטא היא קמ״ל כו׳: **שדים נכונו.** והדר ושערך למה אלמא עליון זימנין דקדים: **בעשות ממצרים דדיך.** שהיו מצרים משחקים ביך וממעכין דדיך: **למען שדי נעוריך.** כדי להתאנף ולזנות ביך כשתהיה ראויה לאשה ותבואי לימי נערות. שדי לשון השלכה כלומר עדיין היו שערות נעוריך עומדים להשתלח ולצאת. אלמא דדים קדמי: **ומאי שדי.** דמשמע דעדיין היו [ג] לצאת: **כולה בדדי כתיב.** והאי שדי לשון שדים: איכרפו

ובשביעית נמי יעבוד. [ד]וא״ת הא תינח שנת ששית אלא בתחלה אימא ל׳ יום לפני ראש השנה יהיו חשובים שנה ומשם ואילך ה׳ שנים שלמים ויש לומר כיון דגלי קרא דששית הויא שנה שלמה הוא הדין דראשונה בעינן שלמה: **רב** גידל אמר רב לערכין. וא״ת כיון דבערכין מוקי לה א״כ הדרא קושיא לדוכתין דלרב גידל לא משכח רב תנא כוותיה וי״ל דקסבר רב תנא הוא ופליג: **אמר** ר״א הלכה כר׳ יוסי בן כיפר. וא״ת והא רבי אלעזר גופיה פסיק בפ״ק (לעיל ח.) כרבי אליעזר בד׳ ותו לא וכ״ת דהך דהכא לא חשיב משום דר׳ יוסי בן כיפר קאי כוותיה הא חשיב נמי התם ההיא דד׳ נשים אע״ג דרבי יהושע קאי כוותיה אלא משום דרבי יהושע מרבי אליעזר קבלה הכא נמי רבי יוסי משמיה דרבי אליעזר קאמר לה וי״ל משום דהכא קאי רבי כוותיה כדקאמר וכן הורה רבי בלוד ולא מכח רבי אליעזר פסיק א״נ דוקא במשניות אמר בפ״ק דהלכתא כוותיה בארבע:

הדרן עליך יוצא דופן

בא סימן. ר״מ אומר לא חולצת ולא מתיבמת. וא״ת ולר׳ מאיר למה הוזכר סימן העליון כיון דלא סמכינן עליה ולעיל נמי דתנא איזהו סימנים ומפרש ר״ת דאבוחל קאי וי״ל דאיצטריך לענין עונשים וקידושין ומילי טובא דרוב פעמים תחתון אתי ברישא כדקאמר בגמרא וא״נ אי חזינן עליון מסתמא כבר בא התחתון וגדולה היא וצריכה גט לקדושין וגם אסור באחותה: **וחכ״א** או חולצת או מתיבמת. אפילו היא קטנה מתיבמת לרבנן דר״מ דלא חיישי למיעוטא גבי [ה]ההיא דקטן וקטנה לא חולצין כו׳ אבל לחליצה בעינן שתהא גדולה כדאמר נמי התם יפה אמרת שאין חולצין איש כתיב בפרשה ומקשינן אשה לאיש ולית להו דרבי יוסי דאמר בפרק מצות חליצה (שם דף קה:) אשה בין גדולה בין קטנה:

מסורת הש״ס

א) [ביצה כז. מ״ק כב. חולין נ.], ב) [לעיל מה: וש״נ], ג) [היו שדיים עומדים. יעב״ץ], ד) ע׳ רש״א, ה) [יבמות קה:],

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ואנא ידענא דמשום: (ב) שם קמ״ל דאי אפשר אלא ודאי תחתון אתי ומנתר:

מוסף רש״י

שני תבואות. כיון דכתיב שני, שתי שנים במשמע, תבואות למה לי, אלא מלמד שכל תבואה שימצא באותן ב׳ שנים יאכל ואפילו ג׳, כגון אם מכרו לו בניסן מלאה קמה, לא יגאלנה עד שתי שנים בניסן באותו יום, ואם קדם וקצר הרי שאכל ג׳ תבואות, וכשיפדנה הגואל יחשוב שנים מיום שמכרה עד היובל, אם היו עשר שנים והוא מכרה בעשרה מנים, נמצא שמכרה לכל שנה במנה, שהרי ביובל היתה עתידה לחזור, הלכך כשהוא פודה עכשיו נותן שמונה מנים לשמונה שנים הנותרים, וזה אכל שלש תבואות שוות שלש מנים בשתי שנים, ואילו הוה אזלינן בתר מנין עולם, מתשרי הבאה בשנה אחרת הוה פריק ליה ולא הוה אכיל אלא שתי תבואות (ערכין יח:). **לענין ערכין.** דלא אזלינן בשנת חמש ועשרים וששים בתר מנין עולם (שם). **לפרקין דיוצא דופן.** במסכת נדה (לעיל מה:) בן י״ג שנה נדריו נבדקין, בן י״ג נדריו קיימין, בת י״א נדריה נבדקין, בת י״ב נדריה קיימין, וכן הרבה שנות בן ובת שנויין שם וקאמר הכא דכולהו מעת לעת שנולדו (ערכין שם). **מ״ט לא אמר ליוצא דופן.** הואיל וסבירא ליה נמי התם מעת לעת (שם). **דומיא דהנך.** אמר לך, אפילו הכי הכא לא קתני להו, דומיא דהנך שנה דקדשים ודעבד עברי קתני, דכתיבי באורייתא, והנהו שנים דיוצא דופן כולהו דרבנן (שם). **שבזכר ושבנקבה מבעי ליה.** כלישנא דקרא דכתיב בערכין אם זכר אם נקבה, ולא כתיב בן ובת, אבל יוצא דופן כוליה בן ובת תניין (שם). **אזכה ואיסק.** יהי רצון שאזכה לעלות לארץ ישראל (ביצה כז.). **מפומיה דמרא.** דשמעתא (שם). **מסתברא אמרי.** כן אמרתי דמסתברא (כותיה) אבל לא שמעתי שהוקבעה הלכה למעשה כמותו (שם עי״ש).

הדרן עלך יוצא דופן

דחייש למיעוטא. גבי קטן וקטנה אין חולצין ולא מייבמין, קטן שמא ימצא סריס, קטנה שמא תמצא איילונית, במס׳ יבמות (קיט. גיטין ב:) בפרק הכל שוחטין (חולין ו.) גבי כותים, שגזר על כל כותים משום אותם שמצאו דמות יונה בהר גריזים והשתחוו לה (יבמות קיט.).

עין משפט נר מצוה

א א מיי׳ פ״ב מהל׳ אישות הל״א סמג עשין נ טוש״ע אה״ע סי׳ קנה סעיף יב [וכרב אלפס יבמות פי״ג דף מו:]:

ב ב מיי׳ שם הל׳ ו ז:

תורה אור השלם

1. כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם: שמות כא ב
2. רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה: יחזקאל טז ז
3. וַתִּפְקְדִי אֵת זִמַּת נְעוּרָיִךְ בַּעְשׂוֹת מִמִּצְרַיִם דַּדַּיִךְ לְמַעַן שְׁדֵי נְעוּרָיִךְ: יחזקאל כג כא

תוס׳ הרא״ש

ובשביעית נמי יעבוד. ותימה תינח שנה ששית א) דילפינן מהכא דבעינן שתמשך עבודתו עד שנה תחלת שביעית ולא אמרינן ל׳ יום בשנה חשוב שנה אבל בשנה ראשונה דלמא ל׳ יום לפני ר״ה חשוב שנה וי״ל כיון דגלי קרא דשנה ששית שלימה הה״ד בשנה ראשונה: **אמר** רב גידל אמר רב לערכין. אי לערכין דוקא קאמר צ״ל דס״ל כר׳ אלעזר הלכה כר׳ יוסי בן כיפר. ותימה הא ר׳ אלעזר גופיה הוא דאמר דאין הלכה כר׳ אליעזר אלא בד׳ וכ״ת משום דאיכא ר׳ יוסי בן כיפר דקאי כותיה לא קא חשיב ליה הא ליתא דהא ההיא דד׳ נשים ר׳ יהושע קאי כותיה אלא משום דר׳ יהושע מר׳ אליעזר קבלה הכא נמי איכא ר׳ יוסי בן כיפר משום ר׳ אליעזר אמרו וי״ל דהכא נמי איכא ר׳ דקאי כותיה כדאמרינן לעיל וכן הורה בלוד ולא מכח ר׳ אליעזר הורה א״נ דוקא במשניות הוא דאמר ר׳ אלעזר בפ״ק הלכה כר׳ אליעזר בארבע:

סליק פירקא

ר״מ אומר לא חולצת ולא מתייבמת. ותימה לר״מ למה הוזכר סימן העליון כיון דלא סמכינן עליה כלל. וי״ל דודאי סמכינן עליה לענין עונשין וקידושין כיון דרוב פעמים תחתון אתי ברישא כדאיתא בגמ׳ ור׳ מאיר הוא דחייש למיעוט להחמיר הילכך אינה חולצת ואינה מתייבמת עד שתביא סימן התחתון: **וחכ״א** [או] חולצת או מתייבמת. ה״ה דאפי׳ קטנה מתייבמת לרבנן דר״מ לא חיישי למיעוט אבל לחליצה בעי גדולה כדאמרי ליה יפה אמרת שאין חולצין איש כתוב בפרשה:

א) נראה דצ״ל דילפינן מהכא שיהיה שנה שלמה ולפעמים נמשך עבודתו בתוך שנת השביעית ולא אמרינן וכו׳.